



MASARYKOVA UNIVERZITA PRÁVNICKÁ FAKULTA

Římskoprávní vlivy v domácím právním vývoji Ochrana nepominutelných dědiců a povinný díl

provází Ondřej Horák



Et in Arcadia ego...

*„Lidé více statek a zboží
než přátely milují.“ (Všehrad)*



Nicolas Poussin, 1637/38, Louvre, Paris



Et in Arcadia ego - Memento mori



Guercino, 1618-22, Galleria Nazionale d'Arte Antica, Roma



Dva výchozí přístupy k dědění

naše x moje

rodina x jedinec

majetek: rodinný x osobní

původ: germánský x románský

princip: nucenosti x volnosti

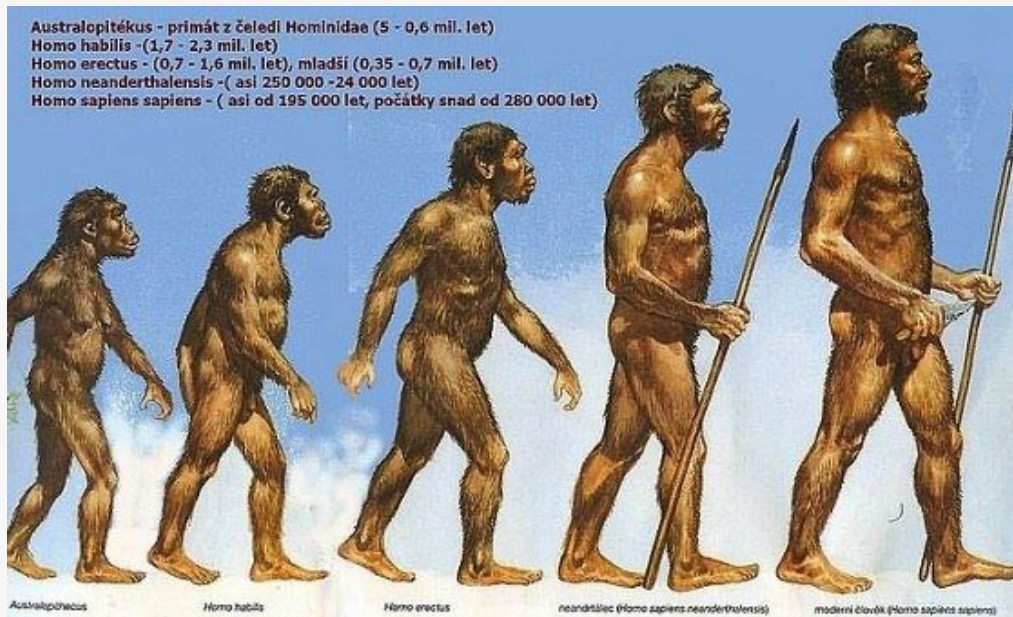
resp. familiarizace x individualizace

východisko: rodinná solidarita x autonomie vůle

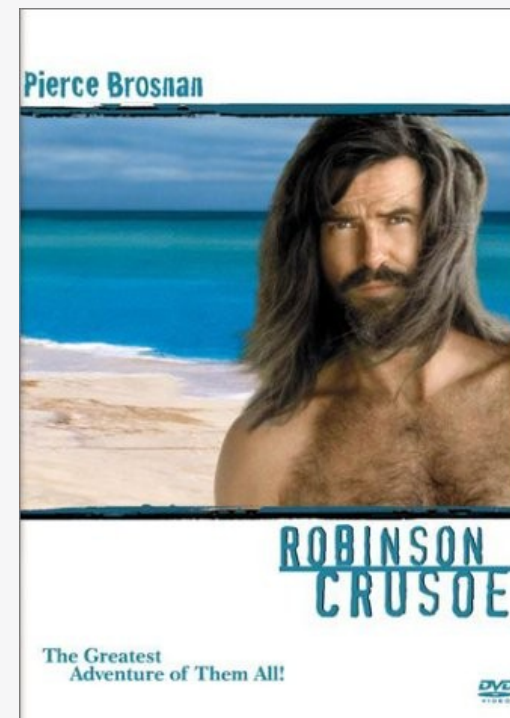


Dva výchozí přístupy k dědění

- moderní evropské právní řady jako kompromis



VS.





Zásady dědického práva (Tilsch)

- a) *princip zachování hodnot*
 - b) *princip přechodu na jednotlivce*
 - c) *princip pořizovací volnosti*
(zmírněný úpravou povinného dílu)
 - d) *princip rovnosti osob a věcí*
 - e) *princip univerzální sukcese*
(zmírněný dobrodiním inventáře)
- vliv římskoprávní tradice

■ Emanuel Tilsch (1866-1912)



*Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací právní vědy (1905)*⁶



Dědické právo v OZ */hl. východiska/*



- Konvence & Diskontinuita
 - srovnání se s evropskou právní a kulturní konvencí
 - respekt ke středoevropskému právnímu myšlení;
 - rozchod s myšlenkovým světem socialistického práva
- vychází především z rakouského dědického práva, ve kterém „spatřuje svůj vzor a silně se se jím inspiruje“
- posiluje zůstavitelovu volnost při jeho rozhodování o majetku pro případ smrti
- hlavní inspirační zdroj: VN OZ 1937 (78 % M. Daduová)



Emil Svoboda (1878-1948)



- * Praha, studia práv Praha
- desetileté právní praxe
- profesor pražské právnické fakulty od 1921, děkan PrF UK 1929/30
- právně-filosofická orientace
- zaměření na rodinné a dědické právo
- referent subkomitétu pro dědické právo

Dědické právo. Návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou republiku (1921, 2. vyd. 1924)



pořizovací volnost

X

ochrana nepominutelných dědiců
= právo povinného dílu

*Pflichtteilrecht - Forced Heirship -
Querella inofficiosi testamenti*



Dědění se zaručuje?

Ústavní rozměr českého dědického práva

čl. 11 *Listiny ZPS*:

odst. 1) Každý má právo vlastnit majetek. Vlastnické právo všech vlastníků má stejný zákonný obsah a ochranu. **Dědění se zaručuje.**

odst. 3) **Vlastnictví zavazuje.** Nesmí být zneužito na újmu práv druhých anebo v rozporu se zákonem chráněnými obecnými zájmy. ...

čl. 32, odst. 1) Rodičovství a **rodina jsou pod ochranou zákona.** Zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zaručena.



Dědění se zaručuje!

Ústavní rozměr německého dědického práva

Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland (1949)

I. *Grundrechte* (Art. 1-19)

Art. 14:

Abs. 1) Das Eigentum und **das Erbrecht** werden **gewährleistet**. Inhalt und Schranken werden durch die Gesetze bestimmt.

Abs. 2) **Eigentum verpflichtet**. Sein Gebrauch soll zugleich dem Wohle der Allgemeinheit dienen. ...

BVerfGE 112, 332 ff. (19. 4. 2005) „Familiensolidarität“
Pflichtteilrecht - Erbrechtsgarantie und Schutz der Familie



Ne(o)pominutelní dědicové

- *ABGB* i *VN/37* (potomci/pokud ne tak předci; u potomků $\frac{1}{2}$, u předků $\frac{1}{3}$ zákonného podílu)
- *OZ/50* (nezletilí celý, zletilí a předci v nouzi $\frac{3}{4}$)
- *OZ/64* (nezletilí celý, zletilí původně $\frac{3}{4}$, po novele $\frac{1}{2}$)
- *OZ* (pouze potomci; nezletilý $\frac{3}{4}$, zletilý $\frac{1}{4}$)
- geneze „lex Eliae“ (osnova 2005 zletilým $\frac{1}{2}$, 2007 $\frac{1}{3}$)
- rodiče/předci jako **ND** např. Německo, Švýcarsko, Francie (do 2006), Rakousko (do 2016), Polsko



Povinný díl pro manželku?

- specifická pozice manželky (vdovské věno...)
 - *ABGB* (zákonné dědické právo manželů až 1. dílčí novelou z roku 1914)
 - diskuse na *Sjezdu čsl. právníků v Brně (1925)*, v rámci meziválečné kodifikace nezavedeno
 - manželské majetkové právo:
 - koakvizice* (uherské právo)
- ZákSpolMaj (1949), BezSpolMan (1964), SJM (1998)*
- Německo, Švýcarsko, Rakousko (1978), Francie (2001)



MASARYKOVA UNIVERZITA PRÁVNICKÁ FAKULTA

Miscellanea z ochrany nepominutelných dědiců

Vybrané otázky



Kolace/započtení

- úzká provázanost bezúplatného převádění majetku *inter vivos a mortis causa*
- podstata - vyrovnání pozice dědiců
- započtení toho, co za života potomci obdrželi od zůstavitele
- ŘP - tři způsoby (*collatio bonorum emancipati, collatio dotis, collatio*)
- započtení na povinný díl („vpočtení“), na dědický podíl („započtení“)



Kolace/započtení

- 1) *výpočet povinného dílu*
- 2) *určení hodnoty daru*
- 3) *vrácení daru na povinný díl*

*to, co bylo dříve v zákonech, dnes řeší praxe ...
... je to dobře nebo špatně?*



Kolace/započtení (OZ § 484)

„Soud potvrdí nabytí dědictví podle dědických podílů. Při dědění ze zákona se dědici na jeho podíl započte to, co za života zůstavitele od něho bezplatně obdržel, pokud nejde o obvyklá darování; jde-li o dědice uvedeného v ustanovení § 473 odst. 2, započte se kromě toho i to, co od zůstavitele bezplatně obdržel dědicův předek. Při dědění ze závěti je třeba toto započtení provést, jestliže k němu dal zůstavitel příkaz anebo jestliže by jinak obdarovaný dědic byl proti dědici uvedenému v § 479 neodůvodněně zvýhodněn.“



1) *Výpočet povinného dílu neboli jaká darování se započítávají?*

- *ABGB* i *VN/37* - započtení nepominutelným bez časového omezení, jiným do dvou (resp. tří) let před smrtí, v některých případech vůbec
- *OZ* - započtení nepominutelným v posledních třech letech před smrtí, pokud zůstavitel sám nepřikázal, aby se započtení provedlo za delší dobu (§ 1660); v určitých případech jako např. k založení domácnosti, podnikání či úhradě dluhů (§ 1661) naopak bez časového omezení, pokud zůstavitel neprojeví opačnou vůli



2) *Určení hodnoty daru neboli podle jakého okamžiku se určí hodnota daru?*

- podle doby darování či dědického nápadu?
- rozlišení movitých a nemovitých věcí?
- *OZ (§ 1659) Při započtení se počítá hodnota toho, co bylo poskytnuto a co podléhá započtení, podle doby odevzdání. V mimořádných případech může soud rozhodnout jinak. (převzato z VN/37)*



3) Vrácení daru na povinný díl neboli musí se něco vracet do pozůstalosti?

- NE v ABGB (§ 793), VN/37 (§ 606) i OZ (§ 1658) výslovně
- JENŽE ABGB (§ 951 a 952) i VN/37 (§ 796 a 797) upravovaly také odvolatelnost daru pro zkrácení povinného dílu (*u ABGB původně bez časového omezení, po jeho novele bez omezení jen u nepominutelných dědiců, u OZ/37 pak s omezením na tři roky před smrtí zůstavitele pro všechny obdarované*)
- *querella inofficiosae donationis*, obdobně CC, BGB či KC
- smyslem vyloučit obcházení úpravy vydědění
- A co OZ? nepřevzal (osnova 2005 ještě ano)



Shrnutí

„Ochrana“ nepominutelných dědiců v OZ

- složitá forma zůstala, obsah nový (výrazné omezení)
- diskontinuita s evropskou právní a kulturní konvencí
- úprava prosta respektu ke středoevropskému právnímu myšlení
- myšlenkové i právní torzo



Děkujeme za pozornost